

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 24/2001 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av 14 § lagen om försöksverksamhet med ungdomsstraff och 8 kap. 11 § lagen om rättegång i brottmål

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 27 november 2001 en proposition med förslag till lagar om ändring av 14 § lagen om försöksverksamhet med ungdomsstraff och 8 kap. 11 § lagen om rättegång i brottmål (RP 210/2001 rd) till lagutskottet för beredning.

Utlåtande

I enlighet med riksdagens beslut har grundlagsutskottet lämnat utlåtande i saken. Utlåtandet

(GrUU 59/2001 rd) ingår som bilaga till detta betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsdirektör Jan Törnqvist, justitieministeriet
- specialplanerare Jaana Leino, Kriminalvårdsväsendet.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att giltighetstiden för lagen om försöksverksamhet med ungdomsstraff skall förlängas till slutet av 2004. Försöksverksamheten inleddes i februari 1997 och skulle enligt den ursprungliga lagen upphöra att gälla vid utgången av 1999. Giltighetstiden förlängdes så att försökslagen enligt de nu gällande bestämmelserna skall upphöra att vara i kraft vid utgången av 2001.

Regeringen föreslår också att lagen om rättegång i brottmål ändras så att maximibeloppet för en förverkandepåföljd som ådömts svaranden trots utevaro ändras från mark till euro. Det gällande maximibeloppet 50 000 mark föreslås bli avrundat till 10 000 euro, som ansetts vara ett lämpligt belopp.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2002.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

Ett försök med ungdomsstraff inleddes 1997. En temporär lag om försöksverksamhet med ungdomsstraff stiftades 1996 och skulle gälla till utgången av 1999. Men försöket förlängdes med två år genom en lag 1999 och skulle alltså upphöra vid utgången av 2001. Försöksverksamheten har pågått i närapå fem år vid Esbo, Helsingfors, Joensuu, Tammerfors, Åbo, Vasa och Vanda tingsrätter.

När lagutskottet föregående gång behandlade frågan om en förlängning av försöket med ungdomsstraff tog det ställning till en permanentning av lagstiftningen (LaUB 5/1999 rd). Utskottet ansåg då att användningen av ungdomsstraff måste bli permanent och riksomfattande senast när den nya försöksperioden tar slut. Med avvikelse från lagutskottets åsikt föreslår regeringen att försöksverksamheten skall fortsätta för viss tid och endast regionalt.

I propositionen ingår också ett förslag till ändring av lagen om rättegång i brottmål. Av de orsaker som framgår av propositionens motivering och med stöd av erhållen utredning finner utskottet propositionen behövlig och tillstyrker lagförslagen med följande anmärkningar.

Regional differentiering av försöksverksamheten

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande om propositionen bedömt ändringen av 14 § lagen om försöksverksamhet med ungdomsstraff utifrån 6 § grundlagen. Likställighetsbestämmelsen i grundlagen kräver i princip likabehandling inte bara med hänsyn till ålder utan också bland annat med hänsyn till bostadsort. Enbart ett geografiskt kriterium kan enligt grundlagsutskottet inte anses vara ett sådant godtagbart skäl som avses i 6 § 2 mom. grundlagen i ett system för grundläggande fri- och rättigheter som också omfattar rätt att fritt röra sig inom landet och att fritt välja bostadsort. Det som gör en sådan differentiering ännu betydelsefullare i sammanhanget är att också den enskildes rättssäkerhet är tryggad som en grundläggande rättighet efter re-

formen av de grundläggande fri- och rättigheter. Ett centralt element i den är den enskildes rättigheter i samband med rättegång.

En reglering avseende försök med ett straffrättsligt straff gäller en fråga som radikalt griper in i den enskildes rättsliga ställning. Beträffande ungdomsstraffen kan det noteras att de som sällas fram för försöket kan dömas till en påföljd (ungdomstjänst och övervakning,) som kan uppfattas som strängare än straffen för samma gärning i övrigt (villkorligt fängelsestraff). Det är ytterst vanligt att unga personer ges specialbehandling i straffrättslig reglering. I detta fall är det fråga om att förebygga återfall i brott och främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället. Grundlagsutskottet menar att grundlagen ger ett godtagbart skäl för särbehandling på grund av ålder i försöksverksamheten med ungdomsstraff.

Å andra sidan är det klart att det inte finns likadana skäl för en regional differentiering av försöksverksamheten, eftersom behovet av regional differentiering hänger samman med testning av påföljdssystemet, inte med de deltagandes särskilda behov. Därför står en förlängning av giltighetstiden för försöksverksamheten med ungdomsstraff på föreslaget sätt i strid med 6 § grundlagen, menar grundlagsutskottet. Med hänsyn till 73 § grundlagen utgör en lagstiftningsåtgärd som den som ingår i det första lagförslaget enligt grundlagsutskottets åsikt ett avgränsat undantag från grundlagen. Utifrån detta lagförslag kan lagen därmed stiftas i grundlagsordning. I den aktuella situationen är det enligt utskottets mening möjligt med en undantagslag, om det enda alternativet till detta i praktiken är att försöket med ungdomsstraff måste upphöra.

Med tanke på principen att undantagslagar skall undvikas är det dock enligt grundlagsutskottet primärt att lagförslaget formuleras så att det kan behandlas som en vanlig lag. Utskottet påpekar att det första lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, om bestämmelserna om ungdomsstraff utsträcks till att omfatta hela landet. Utifrån uppgifter som mottagits un-

der behandlingen anser utskottet att en reglering av detta slag får obetydliga ekonomiska konsekvenser.

Lagutskottet har med anledning av grundlagsutskottets utlåtande övervägt om försöket kunde utsträckas till hela landet. Inom det område där försök med ungdomsstraff för närvarande pågår bor cirka en tredjedel av landets befolkning. I fjol uppgick kostnaderna för verkställigheten av straffet till i snitt 2,9 miljoner mark, en summa som skulle stiga avsevärt om försöket utsträcktes till hela landet.

Ett avsevärt större hinder än kostnaderna för att utvidga försöket är dock de praktiska problemen i anknytning till verkställigheten. Det är Kriminalvårdsväsendet som tillsammans med socialväsendet skall utarbeta en verkställighetsplan för ungdomsstraffet och svara för verkställigheten av straffet. Om experimentet utvidgades till hela landet skulle det innebära att straffet måste kunna verkställas också på orter där Kriminalvårdsväsendet inte har någon byrå. I det fall att försöket utvidgades till hela landet och Kriminalvårdsväsendet inte hade någon byrå inom ett visst område, är det i praktiken kommunerna som skulle vara tvungna att utarbeta preliminära verkställighetsplaner och svara för verkställigheten av ungdomsstraff. Detta är enligt utskottet inget genomförbart alternativ och då är det enda återstående alternativet till en undantagslag att försöket med ungdomsstraff upphör. Det nuvarande ungdomsstraffet är behäftat med så många problem och brister att det inte är befogat att göra försöket rikstäckande. I nuläget avbryts nämligen ungdomsstraffen tämligen ofta och påföljder för överträdelse av villkoren blir aktuella.

Tidsgräns för försöket

I propositionen föreslås att försöksverksamheten med ungdomsstraff skall förlängas till utgången av 2004. Tidsfristen motiveras med att en kommission med uppgift att bereda en reform av påföljdssystemet för unga gärningsmän tillsatts i oktober i år. Kommissionen skall bland annat utifrån erfarenheterna av försöksverksamheten med ungdomsstraff utreda om det är moti-

verat att låta ungdomsstraffet ingå i påföljdssystemet och om det då är påkallat att revidera bestämmelserna om ungdomsstraff.

Grundlagsutskottet har gjort en bedömning av lagförslagets tidsperspektiv utifrån artikel 26 i FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. I artikeln ingår en omfattande och självständig mänsklig rättighet till likabehandling och ett förbud mot åtskillnad. Grundlagsutskottet menar att det är klart att regleringen i propositionen är känslig för tillsynsbedömningar utifrån konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Om försöket utvidgas till att gälla hela landet skingras också de misstankar som med tanke på konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna kan anföras mot försöksverksamheten med ungdomsstraff. I det fall att en undantagslag anlitas kan deras betydelse reduceras genom att försöket förlängs för en betydligt kortare tid än föreslagna tre år.

Med anledning härav har lagutskottet diskuterat om lagens giltighetstid bör förlängas för en betydligt kortare tid än tre år. I slutet av året har försöket redan pågått i ungefär fem år. Detta bör ha varit nog för att generera undersökningsresultat och praktiska erfarenheter. Eftersom försöket strider mot grundlagens likställighetsbestämmelse hade man kunnat anta att justitieministeriet hade tagit väl vara på tiden och vidtagit åtgärder för att precisera ungdomsstraffet innehållsligt och för att åstadkomma en rikstäckande organisation för verkställigheten av straffet.

Först nu, i slutet av året, har en kommission tillsatts för att bereda en reform av påföljdssystemet för unga gärningsmän. Kommissionens uppdrag är så omfattande att mandattiden, som löper ut vid utgången av 2002, är helt motiverad. Det komplex som skall ses över har en sådan bredd att det är helt orealistiskt att vänta sig att en ny lagstiftning skall träda i kraft före början av 2004. Ungdomsstraffet kan inte heller separeras från hela påföljdssystemet för unga gärningsmän. Om försöket nu förlängdes för en kortare tid än föreslagna tre år, är det sannolikt att man blir tvungen att förlänga lagens giltighetstid än en gång. Därför är det inte motiverat att förkorta försökstiden, anser utskottet.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår lagutskottet vördsamt

att lagförslagen godkänns utan ändringar och

att det första lagförslaget behandlas i den ordning 73 § 2 mom. grundlagen föreskriver.

Helsingfors den 10 december 2001

I den avgörande behandlingen deltog

vordf. Matti Vähänäkki /sd
medl. Sulo Aittoniemi /alk
Leena-Kaisa Harkimo /saml
Erkki Kanerva /sd
Toimi Kankaanniemi /kd
Annika Lapintie /vänst
Paula Lehtomäki /cent (delvis)
Kari Myllyniemi /cent

Kirsi Ojansuu /gröna
Veijo Puhjo /vänst
Susanna Rahkonen /sd
Tero Rönni /sd
Mauri Salo /cent
Marja Tiura /saml
Lasse Virén /saml.

Sekreterare vid behandlingen i utskottet var

utskottsrådet Timo Tuovinen.